

O'ZBEK TILIDA KIRISH SO'ZLARNING FUNKSIONAL O'RNI HAMDA XOSLANISHI

Jumayeva Mexri Xushboqovna

Termez economics and service university

2nd course of Master's degree

Jumayevamekhri@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumiy ma'noda kirish so'zlar haqida umumiy tushuncha berishdan tashqari o'zbek tilida kirish so'zlarning funksional o'rni hamda xoslanishi haqida alohida urg'u berib o'tiladi.

Kalit so'zlar. Kirish so'zlar, Mantiqiy tuzilish, lingvistik funksiyalar, funksional o'rni va xoslanishi, albatta, shubhasiz kabi kirish so'zlar va boshqalar.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ РОЛЬ И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВВОДНЫХ СЛОВ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

Абстрактный. Помимо предоставления общего представления о предлогах в целом, в данной статье также подчеркивается функциональная роль и характеристики предлогов в узбекском языке.

Ключевые слова. Вводные слова, логическая структура, языковые функции, функциональная роль и характеристика, конечно же, вводные слова типа несомненно и т. д.

FUNCTIONAL ROLE AND DEFINITION OF INTRODUCTORY WORDS IN UZBEK

Abstract. In addition to providing a general idea about prepositions in general, this article also highlights the functional role and characteristics of prepositions in Uzbek.

Keywords. *Introductory words, logical structure, language functions, functional role and characteristics, of course, introductory words like undoubtedly, etc.*

Kirish soʻzlari (yoki baʼzan „kirish soʻzlar“ deb ataladi) oʻzbek tilida nutqning maʼlum bir tuzilishini yoki mantiqiy aloqalarini belgilashda ishlatiladi. Ular asosan gapning maʼnosini aniqlashtirish, muayyan fikrni boshlash, davom ettirish yoki yakunlash uchun xizmat qiladi. Kirish soʻzlarning funksional oʻrni va xoslanishiga toʻxtalsak, ular quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Mantiqiy tuzilishni yaratish:

Kirish soʻzlar mantiqiy aloqalarni (tuzilishlarni) amalga oshirishda yordam beradi. Masalan:

Nihoyat, yangi yildan keyin yaxshilanishlarni kutamiz.

Birinchi navbatda, uydan chiqmaslik kerak.

2. Fikrni boshlash yoki yakunlash:

Kirish soʻzlar yordamida muhokama qilinayotgan masala boshlanishi yoki yakunlanishi mumkin. Masalan:

Birinchidan, bugungi kunda atrof-muhitni himoya qilish muhimdir.

Shu bilan birga, oʻzgarishlar jamiyatda katta taʼsir koʻrsatadi.

3. Tartibni belgilash:

Kirish soʻzlar bir-birini kuzatib keladigan fikrlarni yoki voqealarni tartibga solishda ham qoʻllanadi. Masalan:

Birinchi navbatda, uni xabardor qilishimiz kerak.

Ikkinchidan, rasmiy hujjatlarni tayyorlash kerak.

4. Qoʻshimcha maʼlumot berish:

Kirish soʻzlar oʻzaro bogʻlanish va qoʻshimcha maʼlumot taqdim etish uchun ishlatiladi. Masalan:

Yaʼni, bizning maqsadimiz samarali ishlashdir.

Shu bilan birga, resurslarni tejash muhimdir.

5. Tasdiqlash yoki qarshi chiqish:

Kirish soʻzlar, shuningdek, tasdiqlash yoki qarshi chiqish maqsadida ham ishlatiladi. Masalan:

Albatta, bu fikr toʻgʻri.

Afsuski, bu usul samarali emas.

Xoslanishi:

Kirish soʻzlar oʻzbek tilida turli turdagi gaplarda, jumladan, hikoya, muhokama, maslahat va boshqa nutq shakllarida tez-tez uchraydi. Ular muloqotni aniq va tartibli qilishga yordam beradi, bunda har bir soʻz oʻz vazifasini bajaradi va muloqotga maʼno qoʻshadi. Oʻzbek tilidagi kirish soʻzlar koʻpincha nutqning maqsadiga va kontekstiga qarab, grammatik va leksik jihatdan xilma-xil boʻladi.

Oʻzbek va ingliz tillaridagi kirish soʻzlarining lingvistik funksiyalari, yaʼni gapdagi roli va maʼnosi, ularning grammatik va stilistik vazifalariga koʻra oʻxshashliklar va farqlarni koʻrsatadi. Har ikki tilda kirish soʻzlari gapning tuzilishini, fikrni tashkil etishni, maʼlumotni izohlashni yoki yangilanishlarni taqdim etishda muhim rol oʻynaydi.

Oʻzbek tilida kirish soʻzlarining lingvistik funksiyalari

Gapni boshlash:

Oʻzbek tilidagi kirish soʻzlari koʻpincha gapni boshlash uchun ishlatiladi. Ular gapning asosiy qismini kiritishdan oldin biror bir maʼlumot yoki kontekst taqdim etadi.

Masalan: "Xoʻsh, endi bizning mavzumizga oʻtamiz."

Fikrni toʻldirish yoki izohlash:

Kirish soʻzlari, koʻpincha, biron bir fikrni toʻldirish yoki kengaytirish uchun ishlatiladi.

Masalan: "Demak, bu natijalar shuni koʻrsatadiki, bizning dasturimiz muvaffaqiyatli boʻlmoqda."

Gapga kirish yoki yangi yoʻnalish berish:

Ular yangilanishlar yoki yangi fikrlar kiritishda ishlatiladi.

Masalan: "Birinchidan, bizning kompaniya sotuvlar hajmini oshirishga harakat qilmoqda."

Izoh berish yoki tasdiqlash:

O'zbek tilida kirish so'zlari fikrni mustahkamlash va tasdiqlash uchun ishlatiladi.

Masalan: "Haqiqatan ham, bu yerda xatolik yuzaga kelgan."

Boshqa fikrlarni kiritish:

Boshqa nuqtai nazarni yoki fikrni kiritish uchun kirish so'zlari ishlatiladi.

Masalan: "Shunday qilib, bizning dasturimiz faqatgina jamiyat uchun foydali emas, balki iqtisodiy jihatdan ham samarali bo'ladi."

Ingliz tilida kirish so'zlarining lingvistik funksiyalari

Gapni boshlash:

Ingliz tilidagi kirish so'zlari gapni boshlashda muhim rol o'ynaydi. Ular gapning o'ziga xos ma'no yoki kontekstini aniqlashtiradi.

Masalan: "Well, I think we should start with the basics."

Fikrni kengaytirish yoki izohlash:

Ingliz tilidagi kirish so'zlari ko'pincha izoh berish yoki fikrni kengaytirishda ishlatiladi.

Masalan: "Actually, I believe the decision was made based on financial reasons."

Gapga yangi yo'nalish berish:

Bu turdagi kirish so'zlar yangi mavzu yoki fikrni kiritishga yordam beradi.

Masalan: "First of all, we need to focus on customer feedback."

Boshqa nuqtai nazarni kiritish:

Ingliz tilidagi kirish so'zlari fikrlar orasida taqqoslash yoki kontrast kiritish uchun ishlatiladi.

Masalan: "On the other hand, we could explore alternative solutions."

Gapni mustahkamlash yoki tasdiqlash:

Ba'zan kirish soʻzlari fikrni mustahkamlash yoki uni tasdiqlash uchun ishlatiladi.

Masalan: "In fact, the data supports this claim."

Oʻxshashliklar:

Fikrni boshlash va izohlash: Har ikkala tilda ham kirish soʻzlari gapni boshlash va kengaytirish uchun ishlatiladi. Ular yangi fikrni taqdim etishda yoki mavjud fikrni izohlashda yordam beradi.

Yangi yoʻnalish berish: Har ikkala tilda kirish soʻzlari yangi fikrni kiritish uchun ishlatiladi.

Tasdiqlash va mustahkamlash: Ikkala tilda ham kirish soʻzlari fikrni mustahkamlash yoki tasdiqlashda qoʻllaniladi.

Farqlar:

Ingliz tilida: Ingliz tilida kirish soʻzlari ko'pincha gapning boshida yoki o'rtasida ishlatiladi va ularni ajratish uchun vergul ishlatish odatidir (masalan: "Well, I think...").

Oʻzbek tilida: Oʻzbek tilida kirish soʻzlari ko'pincha gapni boshlash uchun ishlatiladi va koʻpincha qoʻshimcha predlog yoki aniqlovchi soʻzlar bilan birga keladi.

Oʻzbek va ingliz tillarida kirish soʻzlari gapning tuzilishini boshqarish, ma'lumotlarni taqdim etish, fikrlarni kengaytirish va izohlashda asosiy rol o'ynaydi. Har ikki tilda ham bu soʻzlar kommunikatsiyaning aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlashga yordam beradi, ammo ularning ishlatilish konteksti va grammatik xususiyatlarida ba'zi farqlar mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. –T., Oʻzbekiston. 1992.-156b.

2. Umberto Eco A Theory of Semiotics (Advances in Semiotics) First Edition Indiana University Press February 22, 1976.-623b.
3. Gumboldt.V. Tilshunoslik bo'yicha tanlangan asarlar:- M.: "Progress" IG AJ, 2000. - 348b.
4. Vorobiev V. V. Linguoculturology: Theory and Methods. Moscow.1997. 221p.